

Det er en deilig Fætter, den Ole!

H.C. Andersen og Ole Bull

af forskningsstipendiat, cand.phil. Kirsten
Dreyer, Det Kongelige Bibliotek

I slutningen af november 1837 udgav H.C. Andersen romanen *Kun en Spillemand*, der handler om den fattige, men musikalske skræddersøn Christian fra Svendborg, der drømmer om at blive berømt, efter at hans gudfader, en dæmonisk nordmand, har givet ham en violin. I begyndelsen af bogen kommer Christian på besøg hos gudfaderen:

”Efter Sædvane var Gadedøren lukket, men indenfor klang en Violin. Ethvert for Tonerne aabnet Øre vilde have studset ved at høre derpaa. Det var denne melodiske Jamren, der fra *Paganinis*¹ Violin skabte Sagnet, at han havde dræbt sin Moder, og hendes Sjæl nu bævede gennem Strængene.

Snart gik Tonen over i en blød Veemod, *Nordens Amphion*.² Ole Bull kaldte det samme Thema paa sin Violin: ”En Moders Smerte ved Barnets Død.”³ Vel var det ikke denne Fuldendthed, som disse to, vor Tids Mestere i *Jubals*⁴ Kunst besidde, men den antydede begge, som den grønne Green i alle Enkeltheder antyder det hele Træ, den tilhører.⁵

Man kunne let forledes til at tro, at H.C. Andersen selv havde hørt Ole Bull, men det var ikke tilfældet, og der skulle gå et år, før han personligt erfarede, om den norske violinists kunst

var så fuldendt, som han hævdede i romanen.

Det er formodentlig de færreste, der kender endsiges har hørt ”En Moders Smerte ved Barnets Død”, for 200 år efter for Ole Bulls fødsel 5. februar 1810 huskes han i realiteten kun for *Sæterjentens søndag*, der med sin umiskendelige norske folketone bringer billeder af de norske fjelde og den grønne sæter frem på nethinden. Det er heller ikke så mærkeligt, for Ole Bulls musik var i høj grad øjeblikkets musik. Han var en mester i improvisationens kunst, men det blev kun til relativt få nedskrevne kompositioner.

Ole Bulls liv var mindst lige så eventyrligt som Andersens, og det var måske ikke helt tilfældigt, at H.C. Andersen straks følte sig på bølgelængde med Bull, da de mødtes i 1838. Men om det egentlig blev til et venskab, som det altid omtales som i Andersen-litteraturen eller blot et bekendtskab, er et spørgsmål.

Ole Bull blev født i Bergen, hvor hans fader var apoteker. Han var den ældste af ti børn, og allerede som barn blev han optaget af den norske folkemusik. Da han var fem år, fik han sin første violin, der i øvrigt var så elendig, at kattene løb væk, når han øvede sig. Tre år senere fik han en bedre violin, og det stod snart klart, at han var et musikalsk vidunderbarn. Han spillede bl.a. ved kvartettafener hos en morbror, der indførte ham i den klassiske musiktradition med komponister som Haydn og Mozart, og i 1820 valgte man at ændre lovene i musikselskabet ”Harmonien” for hans skyld, så han kunne blive opta-



Ole Bornemann Bull (1810-1880), norsk violinist og komponist. Gennem sin interesse for norsk teater, norsk folkemusik og folkekunst spillede han en central rolle, da norsk kultur skulle opbygges i tiden efter Norges adskillelse fra Danmark i 1814.

get i orkestret, selv om han endnu ikke var konfirmeret.

Til gengæld klarede han sig så som så i skolen. Han læste ganske vist til student, og det var egentlig tanken, at han skulle studere til præst. I 1828 rejste han derfor til Christiania, hvor man på det tidspunkt skulle tage selve studentereksamen, men han dumpede, da han ikke kunne klare eksamen i latinsk stil. Det var måske ikke så mærkeligt. Claus Pavels, der var biskop i Bergen, havde allerede i 1822 skrevet: ”Han har et stort musicalsk Talent, men det skal ogsaa være det eneste, hvortil han har Lyst og Anlæg.”⁶

I Christiania havde Bull hurtigt fundet venner, der i stedet opmuntrede ham til at satse på musikken.

Skønt han aldrig havde fået og heller ikke siden fik en egentlig musikalsk uddannelse, vakte hans violinspil også her stor opmærksomhed. I en kort periode vikarierede han endog som dirigent ved Det musikalske Lyceum og ved Christiania Teater, men han opnåede dog ikke fast ansættelse. I stedet tog han i 1829 på en længere rejse til Tyskland, og efter hjemkomsten gav han koncerter i bl.a. Christiania, Bergen og Trondheim.

I 1831 forlod Ole Bull igen Norge. Han måtte ud i verden for sin uddannelses og udviklings skyld, og i første omgang tog han til datidens musikalske centrum Paris med en håndfuld anbefalingsbreve i bagagen. Men kort inden afrejsen fik han besøg af en spillemand fra Telemarken, der for alvor inspirerede ham til den norske folketone, der siden bragte ham fra den ene kunstneriske sejr til den anden i såvel Norge som udlandet. Undertiden spillede han på den særlige norske violin, hardangerfelen, men ellers foretrak han at få sin egen helt personlige og særegne klangvirkning frem på en almindelig violin, hvor han brugte en lavere violinstol end den gængse. Det betød, at han kunne stryge over alle violinens fire strenge i et og samme buestrøg, så tonerne mindede om klangen fra hardangerfelen.

På samme tid, som Andersen tog ud på sin store dannelsesrejse, turnerede Ole Bull i 1833-34 i Schweiz og Italien, hvor han bl.a. mødte tidens berømteste sopran Maria Malibran (1808-36). Overalt fik han succes, selv om det først var ved en koncert i Operaen i Paris i maj 1835, han for alvor lagde grunden til sit ry som en af tidens

største violinvirtuoser. Her mødte han også sin tilkommende Alexandrine Félicité Villeminot (1818-62), som han blev gift med i sommeren 1836.

Selv om han var nygift, fortsatte Bull det omflakkende liv. Den 5. januar 1838 skriver H.C. Andersen til Ingemann, at man venter hans besøg i København, og tilføjer: ”da han er af Ørstedes Familie venter jeg at gjøre hans Bekjendtskab”.⁷ Andersen kom imidlertid til at vente ti måneder, før Ole Bull kom til Danmark. I stedet besøgte han flere tyske byer og fortsatte til St. Petersborg og Moskva, hvor han fejrede store triumfer, inden han via Finland og Stockholm begav sig hjem til Christiania, som han nåede i begyndelsen af juli. Opholdet i Norge kom dog kun til at vare tre måneder, og i efteråret rejste Bull så endelig til København. Her blev han i øvrigt kaldt i audiens hos Frederik VI, som forærede ham en gulddåse og spurgte ham, hvor han egentlig havde lært at spille så smukt. Ole Bull svarede: ”Af Norges fjelde, Deres Majestæt!” Nu havde kongen ikke særlig megen sans for det patetiske, og musisk anlagt var han slet ikke, så han vendte sig til adjudanten og hviskede: ”Se at få den mand ud – han er jo gal!”

Smukt kaldte Frederik VI Bulls violinspil. H.C. Andersen greb til langt stærkere udtryk, da han havde været til Ole Bulls første koncert, som fandt sted i Det Kongelige Teater den 4. november. Da han kom hjem, måtte han straks have luft for sin begejstring i et brev til veninden Henriette Hanck (1807-46) i Odense: ”I dette Øieblik kommer jeg fra Ole Bulls Consert; jeg gik der hen

i den Tro ikke at føle mig fyldestgjort; jeg vidste nok jeg skulde høre noget mestertligt i sin Slags, men jeg var halv overtydet om at høre kun en bedre Udgame af Lemmings Jongleur-Kunster paa Violinen.⁸ Der var propfuldt Huus, skjøndt Priserne vare fordoblede (Parquettet 16 Mk.). Han begyndte med en Allegro maestoso, der var noget fuldendt i den Kunst, man stormede med Bifald, men jeg var kold; da begyndte hans Violin at græde, som et Barn kan det, det var et sønderknuust Hjerter der hulkede, da kom Vandet mig i Øinene, jeg var hans Beundrer og vil altid blive det. Vi fik ogsaa en Capriccio fantastico, jeg kan ikke give den et tydeligere Idee, end at jeg syntes Heines Digte omflagrede mig i Melodie, denne sønderrevne Billedverden, med den dybe Følelse og den krasse Ironi. Ligesom ingen, selv ikke Thorvaldsen gjengiver os en Skjønhed, som den medicæiske Venuss, saaledes findes der neppe en Violinspiller der kan vise dem paa Strængene, ”saaledes spiller Bull!” – Stundom hvislede det, som smaae Ildslanger fra Violinen, saa dandsede Buen saa lystig, jeg syntes at være til et Bondebryllup og Satan stod bag Brudgønnen og lo, mens Bruden græd blodige tunge Taarer. O, hvad Bull maa have lidt i denne Verden, følt og atter følt, før det saaledes kunde flyde fra Hjertet ud af Fingerspidsene. Hver Gang han traadte frem blev han modtaget og efter hele Forestillingen fremkaldt, han takkede med at spille og variere: Kong Christian stod ved høien Mast, det var originalt, men greb mig ikke stort. Man fortæller saa meget Eventyrligt af Bulls Liv, nu begynder jeg

næsten at tro der paa; Violinen fortalte og jeg syntes at høre hvor eensom og sørgende han sad i Boulogne, før Verden kjendte ham, hvor fattigt han havde det og kun Violinen og de fire nøgne Vægge vidste hvad der rørte sig i ham; jeg troede at see ham styrte i Seinen og kjæmpe med Døden før han fik det udødelige Navn. Ved Consertens Slutning, efter Teppets Fald, besvimele Bull og ligger i Dag syg. Ja, det er slet ingen Brevstil i Aften, det er jo næsten, som jeg skrev noget der skulde trykkes, saaledes springe Udtrykkene frem i dristige Figurer, men der klinge mig endnu Bullske Toner for Ørene.”⁹

Den 18. november gav Bull sin anden koncert. Andersen var igen på plads i teatret, efter at han tidligere på dagen havde været i ”varmt Bad”, men denne gang blev dog kun ved et notat i almanakken, der fortæller, at begejstringen åbenbart ikke har været udelt. Det hedder nemlig: ”Oposition mod den geniale Bull”. Herudover får vi blot at vide, at programmet bød på variationer over melodien til J.C. Todes (1735-1806) sømandssang *Vi Sømand gjør ei mange Ord* fra komedien *Søofficererne* (1782).¹⁰

Mod forventning gjorde H.C. Andersen ikke Bulls personlige bekendtskab hos Ørsted, hvor han var fast middagsgæst hver uge. Men den 21. november løb de to berømteder på hinanden i porten til Det Kongelige Teater. Tre dage efter fik Henriette Hanck et brev, som afløste et, han allerede havde skrevet, men som han rev i stykker til fordel for det fremsendte. Det blev til en detaljeret beretning om mødet og i tilgift historien om Bulls gennembrud. Som

det fremgår, betroede Bull ham oven i købet – sikkert til Andersens udelte tilfredshed – at han netop i den situation havde tænkt på Antonio i Andersens gennembrudsroman *Improvisatoren*: ”Nu et nyt, der rimelig kun bliver om Bull, min elskelige Ole Bull, som er kommet mig saa smukt i Møde, som spiller saa jeg har grædt, og – ja De skal ikke tro Aviserne! Nei, Kjøbenhavnerne rive ham ned og mange tale imod, frakjender saagar Geni, men aligevel bestorme De Theatret. Det er dem noget Nyt, det er Geniet selv som spiller, Generalbas og Gud veed hvad dette, som kan læres, hedder, er ikke aldeles hans Sag og man oponerer. O jeg har kjæmpet til højere og venstre og gjort det før jeg talte et Ord med ham, nu elsker jeg ham, han er som et sandt Genie skal være, hør ham! hør ham! [...] Hvorledes vi mødtes skal De høre. Han kommer hen til mig paa Gaden. ”De er nok Andersen?” – ”Og De er Ole Bull, saa kjende vi hinanden!” Han beklagede at vi ikke vare trufne sammen i Rom, da vi vist der vare blevne Venner. Jeg sagde at vi kunne blive det endnu. Han talte om Improvisatoren, som han havde tænkt paa, da han traadte op paa Sanct Karlo! – Saasnart vi skildtes ad, gik jeg til Reitzel, tog en smukt indbundet Spillemand og skrev heri: Et Vesitkort til Tonedigteren Bull fra Andersen og leverede dette af hos hans Portner. Idag indbød han mig at overvære Prøven, bad mig hjem til Middag, hvor han var saa elskelig, fortalte mig flere rørende, ja rystende Træk af sit Liv og har nu sendt mig Billet til første Parquet ligesom til Oehlenschläger og Thorvaldsen, jeg er smigret, men

jeg har elsket og beundret ham før han kom mig imøde. Hør ham! Hør ham! – Forsultet sad han paa et Tagkammer i Boulogne, da man ved et Tilfælde bad ham komme og spille paa Theatret, man havde den Idee, at hans Violin var et nyt opfundet Instrument og han kom; Ly-sene blændede og han saae hvor fattige hans Klæder var; han følte, siger han, som Antonio i Improvisatoren, og gav dem paa Violinen Situationer af sit Liv, man bekrandsede ham, fulgte ham med Musik hjem til – Tagkammeret, hvor han endnu ikke havde Brød, men saa fik han det. Han var ved at besvime af Hunger, da Huset jublede Bifald. De skulde høre ham fortælle det og De vilde elske ham, som jeg gjør det; taler De med ham, siig ham da, at han eier mig”.¹¹

Heller ikke dette næsten kierkegaardske brev med sit ”Hør ham! hør ham!” kom afsted med det samme, men det skal lige nævnes, at Bulls beretning i den grad betog H.C. Andersen, at han nedskrev den og i *Portefeuillen for 1839* 1. Bind, 5. Hæfte, der udkom den 3. februar 1839 udgav *En Episode af Ole Bulls Liv. Fortalt efter Kunstnerens egen mundtlige Meddelelse*.¹²

Ole Bull havde som nævnt givet Andersen en billet til sin sidste koncert, der fandt sted søndag den 25. Uden mislyde var den ikke, men som det indirekte fremgår af brevet er det ikke kommet bag på ham. Andersen kendte alt for godt til ”dansk Lunkenhed” og ”studerede Geniløse”, når det gjaldt ham selv.

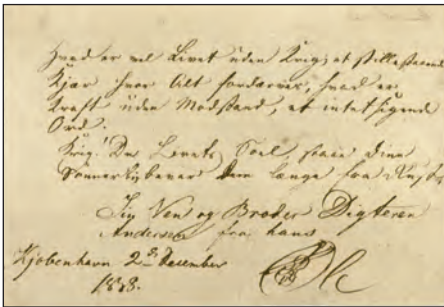
Han skriver således: ”Iaftes gav Bull sin sidste Concert; da jeg kom der hen hørte jeg at han laae til Sengs,

og Dr. Jakobsen¹³ havde forbudt ham at spille; man var i stor Uro, endelig kom han, han vilde spille. Alle disse studerede Geniløse havde han imod sig; der var ordentligt dansk Lunkenhed; han traadte vaklende ind, saae ud, som et Liig, det levende Øie, der Dagen forud havde tilsmilet mig, var, som bristet, hans Knæ vaklede, o jeg leed med ham. Louise Collin¹⁴ var nær ved at græde og han spillede dog saa smukt – ja, som om det var hans Svanesang, Længe lever han ikke. Det tredie Nummer han skulde give, maatte han forandre, det var for langt for ham. Til sidst fik vi hans Polacca guerriera, eet af hans bedste Stykker, o det var som Violinen græd og nu smæltede den danske Iis, Alt jublede. Man raabte ham frem igjen, men den mere taktfølende Deel hyssede af disse Ubillige; jeg gik op paa Theatret, han laae halv besvimet, var dødbleg, han trykkede sin iskolde Haand i min og jeg saae igjen det venlige, trofaste Smil. Jeg gik hjem, skrev ham et Brev til, som Verden vist nok vilde smile af, læste de det *nu*. I Dag er det noget bedre; *kan* han reise, da vil han afsted Onsdagmorgen, og er altsaa Torsdag eller Fredag i Odense. Nu ere enkelte saa nederdrægtige at siige, man veed ikke om denne Hyssen gjalt Bull eller de, som vilde have den syge Mand frem for at de kunde faae mere Musik for deres Penge. O, der gaaer en ond Aand gennem Landet, den aander Dødsgift paa det Ædleste og Bedste.”¹⁵

Som Andersen skriver, var det egentlig planen, at Ole Bull skulle rejse til Odense onsdag den 28. november, hvor han skulle give koncert dagen

efter,¹⁶ men afrejsen blev udsat pga. hans sygdom. Den var dog ikke værre, end at Andersen besøgte ham næsten dagligt. Den 27. blev det tilsyneladende oven i købet til to besøg. Først gjaldt det en visit om formiddagen, hvor han noterede sig, at Bull var ”misfornøiet med Kjøbenhavnerne”, og siden var han til middag, hvor Bull modtog et ”infamt” brev. Det ødelagde dog ikke hans humør mere, end at han spillede for Andersen. Om besøget var en ubetinget succes får nok stå hen, for almanakken fortæller også, at Bulls lille søn, der også hed Ole (1837-39) ”pissede paa mit Skjød”.¹⁷

Den 2. december var Bull endelig så rask, at han kunne rejse til Odense ved middagstid, men inden havde han nået at skrive en afskedshilsen, der tolkede hans egen livserfaring. Formodentlig har han ment, at den også gjaldt Andersen:



Fascimile af Bulls stambogsblad i H.C. Andersens Album.

Hvad er vel Livet uden Krig; et stille-
staaende
Kjær hvor Alt fordærves, hvad er
Kraft uden Modstand, et intetsigende
Ord.
Krig! Du Livets Soel, staae Dine
Sønner bi, bevar Dem længe fra Rust.

Sin Ven og Broder Digteren
Andersen fra hans
Ole

Kjøbenhavn 2den December 1838.”¹⁸

H.C. Andersen kvitterede næste dag med et brev, som antagelig først er sendt den 4.¹⁹

Her skriver han bl.a.: ”Vi have kun kjendt hinanden nogle Dage, men der ere Naturer, som ikke behøve længere Tid for ret at faae hinanden kjære, og saadanne troer jeg vi ere.” Det hedder videre, at selv om han ved, at Bull spillede for det store publikum ved sine koncerter, så var han alligevel så ”egoistisk” eller lidt mindre egoistisk udtrykt ”drømte”, at det var for ham alene, at tonerne ikke blot klang men også fortalte om Bulls ”interessante Kunstnerliv”. Og som en bekræftelse på omtalen af Bull i *Kun en Spillemand* skriver Andersen: ”O, jeg har, før jeg saae Dem, følt en forunderlig Deeltagelse for hele Deres geniale Personlighed, og nu vi have mødtes, nu vi Ansigt til Ansigt have talt og forstaaet hinanden er denne Følelse blevet til Venskab.

Det maa jo dog fornøie Dem at vide, at De har vundet en Sjel, derfor fortæller jeg Dem det ogsaa nu og skammer mig ikke derved. Hverdagsmennesker vilde ikke forstaae mig, ja, de vilde vistnok smile af mit hele Epistel, men til disse skriver jeg ogsaa anderledes, end til Vennen Ole Bull.”²⁰

Brevet blev formodentlig ledsaget af et eksemplar af *Agnete og Havmanden*, et valg, man måske kan undre sig lidt over, eftersom det var

H.C. Andersens smertensbarn, der havde voldt ham så mange kvaler i forholdet til bl.a. Edvard Collin. Men netop på denne tid havde den unge Niels W. Gade arbejdet på at komponere ouverture over historien, som altid havde forekommet ham at være ”et meget musikalsk Sujet”. Overturen blev dog aldrig færdig,²¹ men få år senere satte han musik til den bearbejdelse, som Andersen lavede af sit læsedrama, der havde premiere på Det Kongelige Teater den 20. april 1843, hvor det dog kun blev til to opførelser. Havde Andersen hørt om Gades arbejde med ouverturen, eller tænkte han sig måske, at Bull ville tonesætte stykket? Gaven er i hvert fald bemærkelsesværdig.

H.C. Andersen var spændt på at høre Henriette Hancks reaktion på Ole Bull, men den lod vente på sig. Den 10. december greb en utålmodig Andersen pennen for at skrive et brev, der samtidig viser, at han fulgte med i og var forarget over den fynske presses behandling af venen: ”hvad siger De om Hempels Aviis med det neddrige Angreb mod Kunstneren.²² Den rosenske Pjalt²³ blev jo uddeelt i Odense for at vække Oposition, er det sandt? O, jeg havde i Aften saa vist ventet at læse et Brev fra Dem om ”en Spillemand”, som Norden eier ham [...] En [...] i alle Aviser optagen Usandhed er den at Ole Bull vil sætte Musik til en Text af den loierlige Værgeland²⁴; denne alfor uformelige Særling, da har Bull selv forsikkert aldeles intet at vide derom [...] Thomsens Avis²⁵ griber jeg med stor Begjærlighed hver Postdag i Foreningen. Tak ham for Anmeldelsen af Bulls Concert.”²⁶

Henriette Hanck var godt

klar over, at Andersen længtes efter brev. Hun havde imidlertid været syg, men netop samme dag, Andersen skrev til hende, kunne hun endelig sætte sig til skrivebordet. Det blev til et langt brev, der viser, at hun delte Andersens entusiastiske holdning. Ja, hendes begejstring var måske endnu større, fordi hendes fader, J.H.T. Hanck (1776-1840) var født i Norge, og hun selv havde minder fra et ophold dér som ganske ung: ”ethvert Strøg af de sædvanlige Violiner i den stærke Overture foer mig gjennem Nerverne; men da Bull begyndte at spille glemte jeg Svaghed og Alt, hvor det var henrivende og eget, ved hvert nyt Nummer steeg ogsaa Begejstringen for ham jeg har aldrig her i Byen hørt et saa tordnende Applaus. Under hans Polacca guerriera, mindedes jeg Deres første poetiske Beskrivelse; men den passede ikke ganske med mine Følelser, det gaaer som med Perlen i ”Fata Morgana”²⁷ ethvert Indre har et nyt Billede for den. Til Slutningen efter Fremkaldelsen, spille Bull: For Norge Kjæmpers Fødeland!²⁸ som Barn har jeg hørt Fader nynne den, da jeg i mit 16de Aar saae Norge hørte jeg den engang synge der af fire smukke Mandsstemmer, hvor jeg var ung dengang, hvor jeg var lykkelig, Norges deilige Natur, alle de kjære Ungdomserindringer stormede ind paa mig, jeg maatte græde, da de sidste himmelske Toner vare hendøede, trykkede jeg Øjnene tæt til og ønskede at jeg ogsaa maatte døe i dette Øjeblik. De har Ret Bull har et meget behageligt Smil, jeg synes grumme godt om hans Ydre og om den *simple* Elegance i hans Paaklædning han bar ikke engang sin

Orden. Det er Stolthed vil De maaskee sige. De har Ret; men jeg elsker denne Stolthed. Han saae bleg men lykkelig ud da han spillede: ”Jeg kunde gjerne have falden ham om Halsen”, sagde Jane²⁹ da vi kom hjem: ”og jeg, tilføjede Moder,³⁰ kunde have taget ham om Hovedet og kysset ham! Jeg blev virkelig ganske perplex aldrig i Verden har jeg før hørt Moder sige sligt, jeg huskede i det Øjeblik ikke paa at hun jo er en gammel Kone og derfor gjerne kunde sige det; men det var dog godt at hun ikke blev taget paa Ordet, thi saa vilde hun dog nok have fortrudt det. Jeg følte mig saa angreben efter Concerten at jeg strax maatte gaae til Sengs, havde Feber om Natten; men hørte bestandig de deilige Toner, idag er jeg dog ret vel igjen og imorgen haaber jeg fuldkommen rask.”³¹

Andersen havde skrevet, at det ville ”overraske og glæde” ham, om Ole Bull lod høre fra sig under opholdet i Odense. Det skete ikke. I et brev dateret ”Fredag Aften den [21] December 1838”.³² hvor Andersen glædede sig over, at Madseline Hanck blev ”varm” ved Bull, skriver han ”jeg fik da intet Brev fra ham! det er en deilig Fætter, den Ole!”³³ Om det sidste udtryk skal tages for pålydende eller med et stænk af sarkasme, således som det ofte bliver brugt, må stå hen i det uvisse. Men mon ikke Andersen virkelig mente det? Der var i hvert fald ingen mislyde, da han skulle beskrive Ole Bull over for Inge-mann i et brev den 25. januar 1839: ”Jeg kom til at holde af hans Personlighed, som jeg holdt af hans Musik, vi bleve meget godt Venner som man kan blive det i et kort Møde, hvor man allerede

synger paa Visen ”om at skilles”.”³⁴ Derimod må man nok sætte spørgsmålstegn ved oprigtigheden af en udtalelse, som Henriette Hanck citerer ham for i et brev den 30. august 1839, hvor hun skriver: ”De veed ikke hvormeget Deres Yttring ”Jeg betragter ogsaa Norge som mit Hjem!” har glædet mig, De har før altid havt noget at dadle paa det smukke Norge som vi Alle her have saa megen Forkjærlighed for, egentlig burde jeg takke Ole Bull, thi det er dog vist ham der har omvendt Dem.”³⁵ H.C. Andersen bevarede tværtimod et meget negativt syn på det gamle broderfolk helt frem til 1860, da han læste Bjørnstjerne Bjørnsons ”En glad gut”. Nordmændene forekom ham uopdragne ligesom Dovregubbens børn i ”Elverhøi”, og det er ganske sigende, at H.C. Andersen først besøgte Norge så sent som i 1871.

Fra Danmark drog Ole Bull igen ud på koncertturné i Europa. På grund af vinterkulden overtalte hans slægtning J.E.G. Bull (1767-1840), der var præst ved Helliggejst Kirke (nu Helligånds Kirke) i København, dem i øvrigt til at efterlade den lille Ole, der havde været så uheldig, da Andersen tog ham på skødet i Danmark. Det hjalp dog ikke. Den 25. februar 1839 kunne H.C. Andersen fortælle veninden i Odense, at den lille dreng var død af en af tidens frygtede børnesygdomme, nemlig kighoste,³⁶ der endnu i 1850 dræbte 1400 børn ud af hver million.³⁷

Da Ole Bull atter gæstede København i sommeren 1842, fik Andersen hverken lejlighed til at høre ham endsige møde ham. Den 14. juni skriver han nemlig i sin almanak: ”Ole Bull

alt reist, ikke seet ham.”³⁸ Vi ved ikke, hvad der egentlig forhindrede ham, men forklaringen er sikkert den, at Andersen de foregående dage godt nok både var til middage og i teatret, men allerede den 4. fortæller almanakken, at han var ”Ikke vell meget mat”, og det fortsatte. Den 7. hedder det igen, at han ikke var vel, og dagen efter blev han syg hos Ørstedes. Den 11. måtte han oven i købet blive hjemme, hvor menuen stod på vandgrød og fisk.³⁹ Det er i øvrigt en af de sjældne lejligheder, hvor vi får at vide, hvad den ellers madglade Andersen spiste. Formodentlig har han også kun noteret det, fordi han netop var syg. Vandgrød har næppe hørt til hans livretter eller almindelige kost!

I foråret 1843 gav Ole Bull koncert i ridehuset ved Christiansborg den 29. marts og 7. april, men Andersen befandt sig på det tidspunkt i Paris og måtte nøjes med at høre om dem via breve fra venner og bekendte. Under besøget optrådte han også den 25. marts i Studenterforeningen, hvor Studenter-sangforeningen også medvirkede. Det var i disse år skandinavismen blomstredede. Ole Bull kom netop fra Uppsala, hvor han havde spillet for studenterne, der havde anmodet ham om personligt at overbringe de københavnske studenter deres hilsen. Ved koncerten i Studenterforeningen herskede da også en afgjort skandinavisk stemning. Bull blev hyldet i sang og tale, og da han henad morgenstunden skulle hjem, blev han fulgt af en mængde medlemmer, der bragte ham det sidste farvel i form af et rungende hurraråb nedenfor hans bolig.⁴⁰ Ikke mindst fejringen i Studenterforeningen

glædede Andersen. Fra Paris skriver han den 8. april til Edvard Collin: ”Det fornøier mig, at Ole Bull er blevet hædret i Foreningen, thi jeg sætter Kunstneren høit, at der imidlertid er blevet gjort af ham, har nok en s k a n d i n a v i s k T[endents,] thi Kjøbenhavnerne synes jo [slet ikke] om ham.”⁴¹ En af dem, der tydeligvis indtil da ikke havde været blandt Bulls varmeste tilhængere, var i øvrigt Andersens nære veninde Henriette Wulff. Den 7. april skriver hun: ”Ole Bull er her i denne Tid, har givet en Concert, hvor han gjorde stor Lykke, i Aften spiller han igjen i Ridehuset, han har atter forandret sin Maneer, men til det Bedre, jeg spildte en munter Whist med ham i Aftes hos gamle Adam,⁴² og Bull forekom mig ogsaa i sit selskabelige Væsen langt roligere og elskværdigere, end da jeg kjendte ham i Rom.”⁴³ Også Bournonville havde mærket sig Ole Bulls ”Fremskridt saavel i Reenhed som Smag”, men det havde dog sin pris. Han skriver nemlig videre, at Bull havde annonceret, at han ville give ”en Quartett-Concert (Mozart, Beethoven), men det vilde Folk ikke indlade sig paa. Nei! Holder Ole op at være gal, saa ville vi ikke høre ham. Der var solgt for 8 Rd. Pengene gaves tilbage, og Quartetten gik ind”.⁴⁴

Fik Andersen ikke lejlighed til at høre Bull, så mødte han ham dog snart efter, da han på hjemrejsen kom til Hamburg den 28. maj. Samme dag noterer han i dagbogen: ”besøgt Ole Bull og sad med ham i Theatret til *Den Stumme*,⁴⁵ hvor han fortalte mig om sine nyeste Compositioner – en Tarante[l] og Nøkken.”⁴⁶ Skal vi tro dagbogen, har

Andersen altså opsøgt Bull, inden de gik i teatret. Men af et brev til Lina von Eisendecker, dateret Breitenburg 2.6. synes det at fremgå, at han først løb på ham i teatret, og samværet var ikke uden mislyde set fra Andersens synspunkt: ”ins Theater traf ich mein Freund Ole Bull, die Stumme war gegeben, ab er gab der Geschwatsige, er plauderte so, und erzahle mich sein ganze neue Composition: La Tarantella, dass man ihn hören konnte in alle Pausen der Orchester.”⁴⁷ Men værre var måske, at Ole Bull fortalte, at han under sit ophold i København havde været til premieren den 20. april på Agnete og Havmanden og kunne berette, at ”Havmanden kom op af Vandet med to Børn”. Det stred fuldstændig mod Andersens æstetiske holdning om, hvad der passede sig på en scene. Derfor skriver han i et brev til Jonas Collin den 29. maj: ”det er jo skrækkeligt, det skulde han slet ikke, han taler om det, men Børnene maa ikke sees!”⁴⁸

De næste par år var Ole Bull på turné i USA, inden han igen vendte tilbage til Europa, hvor Andersen traf ham i Marseille i slutningen af juni 1846. Skal man tro et brev til A.L. Drewsen den 8. juli, kom mødet den 29. fuldstændig bag på H.C. Andersen: ”I Marseille, som jeg den sidste Dag sad ved Middagsbordet, saae jeg en Mand komme og tage Plads, Alle saae paa ham, han saae paa mig, og vi fløi hinanden imøde, det var Ole Bull, som er kommet fra Amerika og nu hilses med Begeistring i hele Frankerige; han vilde fra Marseille til Algier.”⁴⁹ Helt bag på Andersen kom mødet nu ikke. Den foregående dag noterer han nemlig i sin dagbog: ”Ole Bull

kommer her i Morgen.”⁵⁰ Men korrekt var det, at de dog først mødtes ved middagsbordet i restauranten, hvor dagbogen giver en ganske detaljeret beretning om de to berømteders samvær: ”fandt ved Table d hote *Ole Bull*, der sagde mig at jeg i Amerika havde mange Venner, man havde spurgt ham meget om mig, min Spillemand f Ex var i godtkjøbs Udgave spredt mellem tusinder, han havde selv havdt flere Exemplarer, som han havde givet bort. Fortalte om Stepper og Niagara, om Bølgerne paa Verdenshavet, der steeg een bag efter den anden i det Skibet var i Flugt og ligesom tittede over hinanden for at see og rulle ligegyldig hen over Skibet; (”ikke andet!” tænkte de nok) jeg sad med ham paa hans Værelse hvor vi drak Kaffe; hans Secretair bragte ham en Mængde franske Blade hvori han roestes; han fortalte Partisag i Amerika mod Vieuxtemps⁵¹ og ham. – Nu gaaer Ole til Algier.”⁵² Notatet er så meget mere interessant, fordi det for så vidt adskiller sig ganske markant fra Andersens beretning om mødet i såvel *Mit eget Eventyr uden Digtning* som *Mit Livs Eventyr*, der er stort set enslydende. Fælles for de to selvbiografer er Andersens ensidige fokusering på sig selv: ”Vi boede i *Marseille* begge i Hôtel des Empereurs; ved Table d’hôte mødtes vi, fløi hinanden imøde, vi talte om hvad vi havde seet og oplevet; han fortalte mig, hvad jeg da ikke vidste, ja ikke engang tænkte, at jeg i *Amerika* havde mange Venner, at disse paa det meest deeltagende havde spurgt ham om mig, at de engelske Oversættelser af mine Romaner vare eftertrykte der og ved Godtkjøbs-Udgaver vidt udbredte

i Landet. Mit Navn var fløiet over det store Verdenshav! – jeg følte mig ganske lille ved Tanken herom, men glad, inderlig lykkelig! hvorfor fik jeg dog fremfor saa mange Tusinde saa meget Held. Jeg havde en Følelse herved, som var jeg en fattig Bondeknøs, man kastede en Kongekaabe omkring; men lykkelig derved var jeg og er jeg.” Ikke helt uberettiget og følgelig også måske for at imødekomme kritiske røster, spørger han sluttelig retorisk: ”Mon dette er Forfængelighed, eller ligger denne i, at jeg udtaler min Glæde?”⁵³

Man aner måske også stænk af misundelse, når man sammenligner beretningerne om slutningen på aftenen. I det omtalte brev til Drewsen skriver han således: ”om Aftenen fik han en Serenade, der var en Raaben og Skrigen, hele min Nattero var ødelagt!”⁵⁴ I andre breve til fjernerestående venner og bekendte samt i selvbiografierne modererer han sig: ”Om Aftenen, efter at jeg var kommen til Ro, hørte jeg Musik udenfor, det var en Serenade til Ære for Ole Bull, Dagen derpaa reiste han til Algier, jeg gik til *Pyrenaerne*.”⁵⁵ Dagbogen synes da heller ikke at vidne om, at serenaden i realiteten ødelagde hans nattesøvn: ”Iaftes efter at jeg var kommet i Seng, lød Serenade udenfor; det var for Ole Bull; det var en Samling af Sangere; der blev givet flere Chor, eller fiirstemmige Sange; en stor Skare fyldte den brede Gade foran; imorges vaagnede jeg tidlig.”⁵⁶

Som nævnt ledsagede hustruen Felicité Ole Bull på hans første turné til København, men hun blev snart træt af det omflakkende liv, og derfor rejste hun tilbage til Frankrig, hvor hun boede

de følgende år og fødte deres seks børn, som hun i realiteten var alene om at opdrage.

1848 blev imidlertid et vendepunkt i hans liv. Da februarrevolutionen brød ud i Frankrig i 1848, rejste han straks til Paris. Om det var for Felicité og børnenes skyld, står hen i det uvisse, idet de boede uden for hovedstaden, der var centrum for urolighederne. Under alle omstændigheder blev han grebet af de nationale og patriotiske ideer. Han ville nu kæmpe for Norges fulde selvstændighed og opløsningen af unionen med Sverige, og han samlede de derværende nordmænd, og under det såkaldt ”rene” norske flag, dvs. ikke unionsflaget, drog den lille skare til rådhuset, hvor han hilste trikoloren og præsidenten, digteren Alphonse de Lamartine i en begejstret tale. Samme efterår vendte han endelig hjem til Norge, hvor han blev de næste 3½ år, og trods store økonomiske problemer og personlige skuffelser grundlagde han det første norske teater i 1850. Det skete i Bergen, og det fik stor betydning, fordi han først knyttede Henrik Ibsen og senere Bjørnstjerne Bjørnson til teatret. Samme år var han atter i Danmark, denne gang i velgørende øjemed. Selv om Danmark havde sluttet fred med Preussen den 2. juli 1850, fortsatte slesvig-holstenerne Treårskrigen, og de følgende måneder stod slagene ved Isted (21. juli), Mysunde (12. september) og endelig 4. oktober ved Frederiksstad, der alle krævede mange sårede og døde, selv om danskerne vandt. Bulls sympati var helt og holdent på danskernes side. Den 18. oktober kunne Andersen meddele

Ingemann, at man ventede Ole Bull, der ville give et par koncerter.⁵⁷ Den første fandt sted i Det Kongelige Teater den 13. november. To dage senere fortalte Andersen Henriette Wulff, at koncerten ikke havde været udsolgt, selv om indtægten tilfaldt de sårede. Han undrede sig imidlertid ikke, for det havde ikke stået på plakaten, og man aner måske en spydig undertone, når det hedder: ”da han vilde at Folk skulde komme kun for hans Skyld.”⁵⁸ Under alle omstændigheder stemmer Andersens udsagn ikke overens med *Berlingske Tidende*, der 14. november tværtimod hævder, at ”Concerten var særdeles godt besøgt”, og dagen efter yderligere kunne oplyse, at Bull havde skænket indtægten på 541 rdlr. 2 mark og 4 skilling til Centralkomiteen for de Saarede og Faldnes Efterladte.⁵⁹ Ole Bull gav endnu en koncert den 20. november.⁶⁰ Om Andersen overværede den, melder historien ikke, men han fortalte i hvert fald lidt paradoksalt Henriette Wulff den 4. december, at nok gjorde Bull lykke, men han vakte ikke begejstring.⁶¹

Godt to måneder senere blev Ole Bull 41 år den 5. februar. Dagen blev fejret hos digteren M.A. Goldschmidt, der også havde inviteret Andersen til middag. Det var en onsdag, netop den dag Andersen normalt spiste til middag hos Ørsteds, og det forklarer bl.a. ordlyden i dagbogen: ”Ole Bulls Fødselsdag, maatte svigte Ørsteds og spise med Bull hos Goldschmidt.”⁶² Nu havde Andersen ikke det mest positive syn på Goldschmidt, som han bl.a. kendte fra sit besøg i Sverige i sommeren 1849, hvor han havde vist ham

Dannemora. I fortsættelsen af dagbogsnotatet kalder han ham ”hjerteløs og forfængelig”, og det er tydeligt, at han nærmest har anset det som en pligt at deltage. Han havde helt klart foretrukket Ørsteds selskab – og åbenbart også den evigt tilbagevendende sødsuppe, som altid gjorde ham nervøs – frem for Bulls og Goldschmidts.

Middagen fik i øvrigt et efterspil, der også afspejler hans svigtende interesse for Bull. Af et notat i dagbogen den 16. februar, hvor han mødte Goldschmidt ved en af festerne i ridehuset på Christiansborg i anledning af troppernes hjemkomst efter afslutningen af Treårskrigen i januar, fremgår det nemlig, at Bull havde sagt, at han ville komme til Goldschmidt den efterfølgende lørdag, dvs. den 8. Goldschmidt bad ham tage sin violin med, og udtalte samtidig, at han formodede, at Andersen også kom. H.C. Andersen sagde straks ja tak, ”men var allerede da bestemt ikke at komme men at jeg kunde gjerne lade være, som jeg saa tidt gjør hos andre Folk og saa siden naar vi sees undskylder; jeg kom ikke og gik i Casino”. Goldschmidt kendte imidlertid ikke til denne praksis, og bebrejdede ham i stærke vendinger hans opførsel, som Andersen uden større held forsøgte at undskylde med den nævnte forklaring. Goldschmidt godtog imidlertid ikke undskyldningen, men erklærede i stedet næppe helt med urette, at det udelukkende skyldtes Andersens forfængelighed, der ikke kunne tåle, at han ikke var festens centrum, en udtalelse, der i øvrigt gjorde ham forstemt og bedrøvet.⁶³ Under alle omstændigheder



Ole Bull komponerede ca. 70 værker, mest korte stykker – bl.a. Recuerdos de Habana, Et Sæterbesøg, Sæterjentens søndag, I ensomme stunder, Polacca Guerriera og en violinkoncert. Han havde ikke for vane at skrive sin musik ned på noder, for han havde det hele i hovedet. Derfor findes der kun få af hans kompositioner bevaret i dag.

kan man nok konkludere, at Andersen var noget af en kujon, da han tog imod invitationen uden at melde fra med det samme, og man må vel også sige, at det er oplagt, at han foretrak noget andet frem for Goldschmidt og Bulls selskab. Men hvad var det så, han foretrak ved at gå i Casino? Sãmænd noget han selv havde skrevet, nemlig *Hilsen af norske og svenske Frivillige* og den lille vaudeville *En Nat i Roeskælde!*

I 1852 rejste Ole Bull igen til

Amerika for at tage på turné men også for at realisere et stort idealistisk projekt. Han ville nemlig anlægge en koloni for norske indvandrere. Derfor købte han købte et område på 45 km² i det nordlige Pennsylvania for mere end 10.000 dollars. Stedet døbte han Oleana, men annoncerede det som et New Norway, hvor det bedste fra norsk og amerikansk kultur var forenet. 300 mennesker slog sig ned, men til trods for at de byggede et hus til Bull, flyttede han ikke selv dertil. Han fortsatte i stedet koncertturneerne. Den nye koloni blev imidlertid en fiasko. Jorden var svær at rydde. Det kneb med at skaffe mad til beboerne i vinteren 1852-53, og da de hørte, at der var bedre levevilkår vestpå, flyttede de fleste allerede i sommeren 1853. I løbet af få år forsvandt Oleana fra landkortet, men til gengæld inspirerede det Henrik Ibsen, da han digtede *Peer Gynt* (1867), der fantaserer om at grundlægge en stat i Sahara, der skulle opkaldes efter ham selv, Gyntiana. Og efter at Bull havde satset hele sin prestige på projektet og sat en formue overstyr, vendte han i 1857 tilbage til Bergen, hvor han i øvrigt løb ind i nye problemer, da han endnu en gang forsøgte at redde byens norske teater bl.a. ved at udnævne Bjørnson til leder. Større held havde han, da han i 1858 opmuntrede Edvard Griegs forældre, som han i øvrigt selv var i slægt med, til at sende den 15-årige søn til musikkonservatoriet i Leipzig, hvor han tilbragte de næste fire år.

I 1860 var han igen i København, hvor han gav koncert i Folke-teatret den 2. og 5. maj. Andersen var imidlertid forkølet, led af ”en nerveus

Hovedpine” og havde i et par uger konstant følt sig ”febril” fremgår det af et brev til Henriette Scavenius den 4. maj. Han fik ham derfor ikke at høre, for, som han skriver, ”jeg vil gjerne see til at blive rask.”⁶⁴

Gennem årene boede H.C. Andersen nogle gange på Hotel d’Angleterre, hvad enten det skyldtes, at han havde sagt sine faste værelser op, fordi han skulle ud på en længere rejse, eller netop var kommet hjem og endnu ikke havde fundet en passende bolig. Det sidstnævnte var således tilfældet i november 1860, hvor han havde været på en fire måneder lang rejse til Tyskland og Schweiz. Derfor indlogerede han sig på det kendte hotel i to værelser i stueetagen, som han noterede sig Bull senest havde beboet⁶⁵. Pudsigt nok gentog situationen sig fem år senere men nu med omvendt fortegn. I september 1865 havde H.C. Andersen måttet forlade sit mangeårige logi hos fru Anholm i Nyhavn 67, fordi hendes søn og en af hans venner skulle have Andersens to værelser. Da han samtidig planlagde at rejse til Portugal i slutningen af januar 1866, bestemte han sig for at bo på Hotel d’Angleterre i den mellemliggende periode kun afbrudt af en rejse til bl.a. Holsteinborg og Basnæs fra den 9. december 1865 til 12. januar 1866. Under sit første ophold havde Andersen boet i to værelser på anden sal, men da han nu vendte tilbage, var Ole Bull i mellemtiden kommet til København og havde fået hans værelser, så Andersen i stedet måtte flytte ind i nr. 49 på første sal, hvor Bull åbenbart også havde boet, inden Andersen kom tilbage. I hvert fald

hedder det i dagbogen den 14. januar: ”I Nat, eller om man vil, imorges, vaagne- de jeg ved, Klokken halv to, at der udenfor blev paa svensk raabt Hurrah! ni Gange, det var for Ole Bull, der har boet i Værelset hvor jeg nu boer, og er flyttet op i Værelserne jeg beboede, før jeg tog paa Landet. Jeg sov til 9, gik saa op til Bull, da Klokken var elleve, han stod ved at gaae ud, kyssede mig paa hver Kind, sagde, jeg faaer altid Hyldest naar jeg boer i Hotel med Dem, husker De i Marseille! – Han faar det nu mange Steder.”⁶⁶ Denne gang gav Ole Bull først koncert i Casino den 16. januar. Andersen var også på pletten. Der var fuldt hus, men hans spil ”varmede” ham ikke op, og Andersen fandt, at Bull, der i 1862 havde mistet hustruen, var blevet ”en gammel Mand” og ”let bevægelig som Hofmarschal Levetzau”.⁶⁷ Det var formodentlig også forklaringen på, at han gik, før koncerten sluttede.⁶⁸

Mildere stemt blev Andersen ikke, da Bull næste dag gav koncert i Det Kongelige Teater efter opførelsen af Bjørnsens *De Njygifte*. Igen noterede han sig, at han var ældet, og atter sammenlignede han ham med den afdøde hofmarskal, som Andersen tydeligvis ikke sympatiserede med. I en parentes skriver han nemlig: ”han der syntes at kunne knappe Buxerne for en Konge”, en lidt overraskende bemærkning, når man betænker Andersens egen servile holdning til kongelige personer. Videre noterer han: ”Jeg kjedede mig; kan jeg det ikke med Violinspil, engang blev jeg varm ved Ole Bull [sic] var det min Phantasie eller er jeg nu blevet afstum- pet, Hartmann⁶⁹ sagde at det kunstige

var ikke correct, det sjælelige derimod gribende, men det første gjorde meest Lykke.”⁷⁰

Ole Bull gav yderligere tre koncerter i Det Kongelige Teater den 20., 22. og den 24. januar. Andersen overværede dem alle, men indtrykket ændrede sig ikke. Den 20. hedder det således: ”han interesserer mig ikke”,⁷¹ og den 24. noterer han blot, at han fik ”det sædvanlige Indtryk”.⁷² Mest vellykket var efter Andersens vurdering koncerten den 22., der fulgte efter opførelsen af Henrik Hertz’ *Svogeren fra Californien*, som han i øvrigt kalder Onkelen fra Californien. Det forekom ham, at det var ”hans bedste Aften”, men han tilføjer straks: ”jeg morer mig ellers ikke ved det.”⁷³

Om Ole Bull havde mærket Andersens ændrede holdning er uvist, men noget samvær blev det ikke til. Den 24. fortæller Andersen i dagbogen, at selv om de boede på samme hotel, og han straks havde besøgt Bull, havde denne ikke gjort genvisit. Nu blev det blot til et tilfældigt møde på gaden, hvor Andersen i stedet sagde, at han ville aflægge ham en visit, inden han rejste til Portugal. Men Ole Bull var tydeligvis ikke særlig interesseret, for han svarede kun: ”De knuser mig!”⁷⁴ Det fremgår da heller ikke af dagbogen, hvorvidt Andersen aflagde besøget. Til gengæld mødtes de – formodentlig tilfældigt – hos hoffotograf Georg E. Hansen (1833-91) den 29. januar. Det blev en blandet oplevelse, som man kan fortolke efter forgodtbefindende: ”han begyndte strax at spille, det fik forskjelligt Udtryk i mit Ansigt, saa at jeg maatte sidde



Georg E. Hansens fotografi af H.C. Andersen. Dette portræt vurderede Andersen selv som ét af de bedste.

om igen efter at Ole Bull med Selskab havde maattet fjerne sig.”⁷⁵ Under alle omstændigheder blev det et af de bedste portrætter af Andersen. Det fandt han også selv, for under sit ophold i Lissabon skriver han til Henriette Collin den 29. maj 1866: ”maa da vedlagte lille Skrivelse blive sendt til Photographen Hansen, jeg forlanger hos ham 12 Portrætter af mig; disse ere de bedste dog af alle og her i Lissabon ere de meget slette og særdeles dyre.”⁷⁶

Det blev udgangen på H.C. Andersen og Ole Bulls bekendtskab. Den verdensberømte violinist måtte retirere, fordi han forstyrrede den ligeså verdensberømte eventyrdigter. Da Andersen i 1871 besøgte Norge mødtes de tilsyneladende ikke.

Om man vil tale om et ven-skab eller et bekendtskab mellem H.C.

Andersen og Ole Bull kan diskuteres. Noget nært forhold til hinanden fik de trods alt ikke, og Andersens syn på Bull var i og for sig meget typisk for mange af de mennesker, der mødte den norske violinist gennem årene. J.P.E. Hartmann ramte nok plet, når han talte om det kunstige hos Bull. Noget af det samme

var Bjørnson engang inde på, da han udtalte: ”Han var en gigant. Men hans spredte aand og arten av hans kunst byggede intet varigt.”⁷⁷ På det sidstnævnte punkt var H.C. Andersen stik modsat. Det adskilte de to berømtheder grundlæggende.

Forkortelser

- Album:** *H.C. Andersens Album* I-V. Udgivet af Kåre Olsen, Helga Vang Lauridsen og Kirsten Weber. Kbh. 1980.
- Almanakker:** *H.C. Andersens Almanakker 1833-1873*. Udgivet af Helga Vang-Lauridsen og Kirsten Weber. Kbh. 1990.
- BEC:** *H.C. Andersens Brevveksling med Edvard og Henriette Collin*. Udgivet af C. Behrend og H. Topsøe-Jensen. I-VI Kbh. 1933-37.
- BHH:** *H.C. Andersens Brevveksling med Henriette Hanck. 1830-1846*. Ved Svend Larsen. 1946 (*Andersiana* IX-XIII, 1941-46).
- BHW:** *H.C. Andersen og Henriette Wulff. En Brevveksling* ved H. Topsøe-Jensen. I-III. Odense 1959-60.
- BIngemann:** *H.C. Andersens brevveksling med Lucie & B.S. Ingemann*. Udg. med indledning og kommentar af Kirsten Dreyer. I-III. Kbh. 1997-98.
- BJC:** *H.C. Andersens Brevveksling med Jonas Collin den Ældre og andre medlemmer af det Collinske Hus*. Udgivet af H. Topsøe-Jensen under Medvirken af Kaj Bom og Knud Bøgh. I-III. Kbh. 1945-48.
- BScavenius:** *H.C. Andersen og Basnæs. Breve til Henriette Scavenius 1855-1874* udgivet med en biografisk ramme og kommentarer af Kirsten Dreyer. I-II. Kbh. 2007.
- Dagbøger:** *H.C. Andersens Dagbøger 1825-1875*. Udgivet af Det danske Sprog- og Litteraturselskab under ledelse af Kåre Olsen og H. Topsøe-Jensen. I-XII, Kbh. 1971-77.
- MLE:** *H.C. Andersen: Mit Lins Eventyr*. Revideret Tekstudgave ved H. Topsøe-Jensen. Med Noter af H.G. Olrik og Udgiveren. I-II. Kbh. 1951.

Noter

- 1 Niccolò Paganini (1782-1840), italiensk violinist.
- 2 græsk halvgud, søn af Zeus og Antiope, der fik sangens gave af guderne og blev en mester i sang og lyrespil.
- 3 Hertil A.s note: ”Saaledes benævnes een af *Ole Bulls* Phantasier”.
- 4 if. 1. Mosebog 4, 21 stamfader til alle lyre- og fløjtespillere.
- 5 *ANDERSEN. H.C. Andersens samlede værker* 5. Kbh. 2004, 36f.
- 6 Francis Bull: ”Ole Bull og Norge” (*Essays*, Oslo 1965, 45).
- 7 BIngemann I 145. H.C. Ørsted og Anders Sandøe Ørstedes søster Barbarba Albertine (1783-1865) var gift med Ole Bulls slægtning højesteretsjustitarius Georg Jacob Bull (1785-1854).
- 8 Kgl. kammermusikus F.C. Lemming (1782-1846), om hvem der gik det fejlagtige rygte, at han havde været Ole Bulls lærer.
- 9 BHH 289f.
- 10 Almanakker 29.
- 11 BHH 292f.
- 12 *ANDERSEN. H.C. Andersens samlede værker*. Bind 9. Kbh. 2005. 407-09.
- 13 Dr. med. Ludvig Levin Jacobson (1783-1843).
- 14 (1813-98), datter af Andersens velgører Jonas Collin.
- 15 BHH 293.
- 16 ib. 295.
- 17 Almanakker 30.
- 18 Album 169.
- 19 Almanakker 3.12.: ”skrevet til Ole Bull” (30), men selve brevet er dateret 4.12.

- 20 *Ole Bulls Breve i Uddrag*. Udg.af Alexander Bull. Kbh. 1881, 228f.
- 21 Inger Sørensen: *Niels W. Gade. Et dansk verdensnavn*. Kbh. 2002, 26ff.
- 22 *Fyens Stifts-Tidende* udg. af Søren Hempel (1775-1844) 3.12.1838 indeholder et anonymt angreb på Ole Bull (BHH 300).
- 23 ”Ogsaa et Omdømme om Ole Bulls Kunstnerværd” af den svenske forfatter og komponist J.M. Rosén (1806-85) (BHH 300).
- 24 Den norske digter Henrik Wergeland (1806-45), der var kendt for sine radikale politiske synspunkter og vendte sig mod den danske dominans af det norske kulturliv.
- 25 *Fyens Avis* udg. af Ove Thomsen (1801-62).
- 26 BHH 296ff.
- 27 Romantisk komedie af J.L. Heiberg opført 1. gang på Det Kongelige Teater 29.1.1838.
- 28 Den norske digter og biskop Johan Nordahl Bruns (1745-1816) drikkevise og nationalsang (1771 men af politiske grunde først trykt 1814).
- 29 Henriette Hancks søster Christiane (Jane) (1808-81).
- 30 Madseline Hanck, f. Iversen (1788-1851).
- 31 BHH 302f.
- 32 I BHH 308 fejlagtigt dateret d. 29., der imidlertid faldt en lørdag.
- 33 BHH 309.
- 34 BIngemann I 156.
- 35 BHH 364.
- 36 ib. 336.
- 37 Roy Porter: *Medicinens historie*. Kbh. 2003, 427. Til sammenligning kan nævnes, at dødstallet i 1950 var faldet til mindre end ti for hver million.
- 38 Almanakker 86.
- 39 Almanakker 86.
- 40 H.C.A. Lund: *Studenteforeningens Historie*, II, Kbh. 1898, 81.
- 41 BEC I 338f.
- 42 Digteren Adam Oehlenschläger (1779-1850).
- 43 BHW I 323f. 15.3.1835 havde hun været til en koncert i Colosseum i Rom. ”Tydskerne sang smukt, og Ole Bull spille kunstigt havde han haft tact for at spille noget simpelt kunde det have været dejligt” (H.W.s Dagbog 17.3.1835) (BHW III 74).
- 44 BtA 41f.
- 45 *Den Stumme i Portici*. Melodrama i 5 akter af D.F.E. Auber. Teksten af E. Scribe og G. Delavigne (1830).
- 46 Dagbøger II 377.
- 47 *Hans Christian Andersen. Lina von Eisendecker. Briefwechsel*. Herausgegeben von Paul Raabe und Erik Dal. Göttingen 2003. 69.
- 48 BJC I 220.
- 49 Ib. I 318.
- 50 Dagbøger III 139.
- 51 Henri Vieuxtemps (1820-81), belgisk violinist og komponist.
- 52 Ib. III 140.
- 53 MLE I 367.
- 54 BJC I 318.
- 55 MLE I 367.
- 56 Dagbøger III 140.
- 57 BIngemann I 267.
- 58 BHW II 62.
- 59 BHW III 227.
- 60 Thomas Overskou: *Den danske Skueplads* VI, Kbh. 1876, 82.
- 61 BHW II 66.
- 62 Dagbøger IV 4.
- 63 Ib. 14f.
- 64 BScavenius I 118f.
- 65 Dagbøger IV 469f.
- 66 Dagbøger VII 8.
- 67 hofmarskal Joachim Godske Levetzau (1782-1859), chef for Det Kongelige Teater 1840-49.
- 68 ib. 10.
- 69 komponisten og Andersens nære ven J.P.E. Hartmann (1805-1900).
- 70 Dagbøger VII 11.
- 71 ib. 12.
- 72 ib. 14.
- 73 ib. 13.
- 74 ib. 14.
- 75 ib. 17f.
- 76 BEC III 305.
- 77 Francis Bull: *Ole Bull og Norge* (Essays, Oslo 1965, 63).